Maastricht in Beeld

De Hof van Tilly

49

februari 2023

De Hof van Tilly

Tilly, de naamgever van het complex, heette voluit Claude Frédéric t'Serclaes graaf van Tilly. Hij was in 1648 in Brussel geboren, werd generaal der cavalerie en opper-bevelhebber van de Staatse leger en in 1713 vestigde hij zich in Maastricht. Inmiddels was hij getrouwd met Anna Antoinetta d'Aspremont Reckheim, haar voorvaderlijk kasteel ligt in Rekem, net over de grens in België. De voorloper van de Hof, de Poort van Munsterbilzen, was haar eigendom.

In 1714 liet het echtpaar hier een stadspaleis bouwen, bovenaan de Grote Gracht. Het zou bekend worden als de Hof van Tilly. Philippe van Gulpen heeft er een paar tekeningen van gemaakt, zodat we nu nog kunnen zien hoe het er ooit uitgezien heeft. Maar de tekeningen zijn van ruim honderd jaar later.

Het gebouw heeft na de familie Tilly verschillende functies gehad: een gastenverblijf voor Luikse notabelen, administratieve diensten tijdens de Franse overheersing, opnieuw woonhuis en vervolgens verschillende onderwijs-bestemmingen. Daarvoor zijn er ingrijpende verbouwingen uitgevoerd. De turnzaal aan de achterzijde is historisch belangrijk, we zullen verderop zien waarom.

Op het moment zijn de toegangspoort, de fontein op de binnenplaats (de cour) nog authentiek.

Adres: Grote Gracht 90-92
Wikipedia: wikipedia.org/wiki/Hof_van_Tilly

https://beeldbank.historischcentrumlimburg.nl/detail.php?nav_id=0-1&index=0&imgid=11518802&id=7431959

We hebben erg veel aan Philippe van Gulpen te danken. Hij heeft honderden tekeningen gemaakt in en om de stad en ook veel interieurtekeningen. Zijn werk is tekentechnisch misschien niet correct, maar door hem hebben we een heel bijzonder beeld van Maastricht in de eerste helft van de 19de eeuw. Hij tekende erg gedetailleerd en nauwkeurig.

Hier zien we de cour van de Hof. Het is een soort visoogperspectief, we zien ruim 180° van links naar rechts. Dat is voor Philippe's tijd erg opmerkelijk. Het gebouw helemaal links bestaat niet meer, het is rond 1840 vervangen door een gebouw van de Rijks Lagere School. Dan het centrale gebouw met links een deur en in het midden een grote toegang. Het derde gebouw is vervangen door een gebouw voor de Rijks-kweekschool, net als het vierde en het vijfde gebouw.

Dan komen we bij de fontein. Weliswaar is de topgevel verdwenen, het reliëf en de fontein zijn er nog. De fontein stelt het moment voor dat Amphitrite door Poseidon geschaakt werd, ze werd weggevoerd in een door zeepaarden getrokken strijdwagen. In de golven zien we wat tritons die op kinkhoorns blazen.

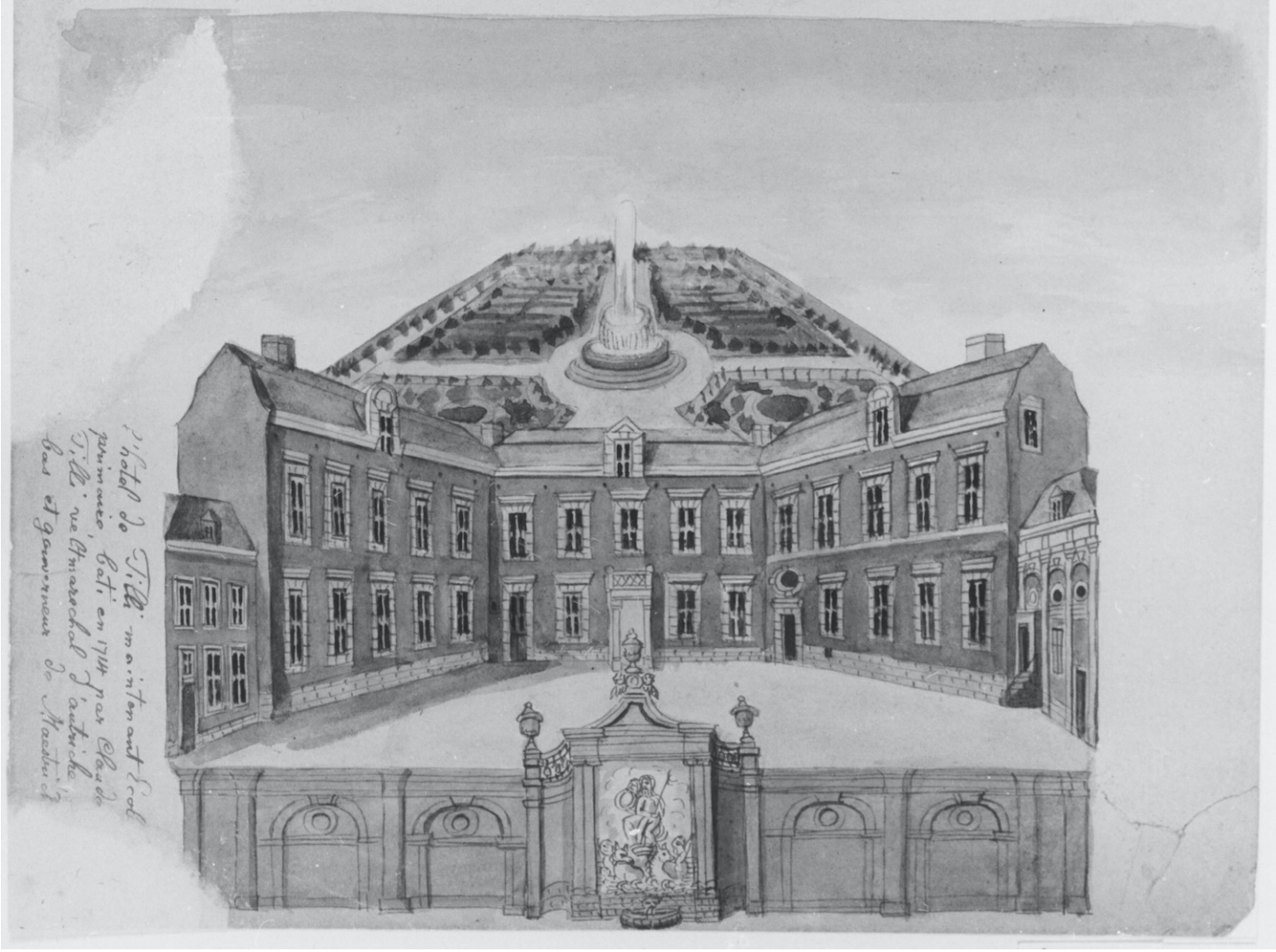

We zien opnieuw een tekening van Philippe. De Hof, nu vanuit het zuiden. Tegelijk kijken we tegen de binnenmuur met de fontein, dus náár het zuiden. Het is dus opnieuw een optische illusie die hij getekend heeft. Het poortgebouw zelf ontbreekt.

In de tekening staat de tekst:
l'hotel de Tilli mainenant Ecole primaire, bati en 1714 par Claude (...) Tilli veltmarechal d'autriche (...) bas et gouverneur de Maestrich(...)

Stadspaleis van Tilly is nu een basisschool, gebouwd in 1714 door Claude (...) Tilly, veldmaarschalk van Oostenrijk (...) (...) en gouverneur van Maastricht (...)
Philip van Gulpen, ca. 1840. LGOG 378

Op de achtergrond ligt een lusthof die zich uitstrekt richting Hoog-Frankrijk. Een ruime formele tuin, met in de rotonde een waterpartij met fontein. De linkerkant van de tuin grenst aan het klooster de Beyart, aan de rechterkant is het voormalige Ursulinenklooster. Het is nu een parkeerplaats achter het gebouw, er staat een Ginkgo biloba, de oudste van Nederland.

De Hof van Tilly is vooral bekend door de opleiding voor onderwijzer en onderwijzeres. Tussen 1880 en 1968 als Rijkskweekschool, tussen 1968 en 1985 als Pedagogische Academie (PA of Pedac) en daarna als Pedagogische Academie basisonderwijs (Pabo). Deze Pabo fuseerde met de katholieke; de opleiding werd overgebracht naar de Brusselseweg en later naar Sittard. Sinds 1998 maken de gebouwen deel uit van de universiteit, faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen.

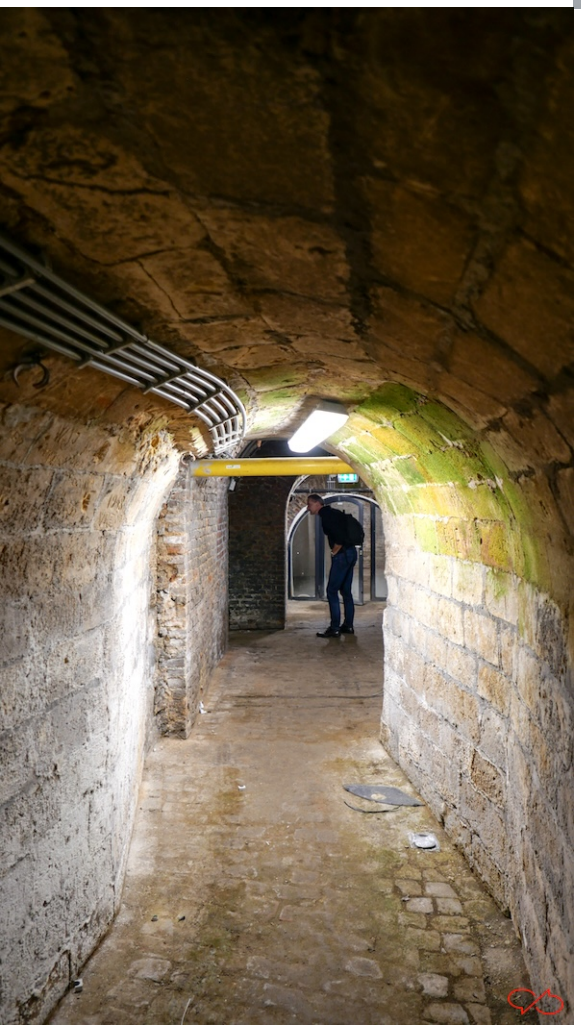

Onder het centrale gebouw loopt een gewelfde kelder. Het is een gang met op allerlei plaatsen grote vierkante ruimtes. Er zitten stortgoten in de muren, zo kon men van buiten steenkool of andere goederen in de kelders storten. Daarvoor zitten er roosters in de buitenmuren. Ergens in een hoek staat een marmeren schoorsteenmantel, misschien zijn het er zelfs twee. En ergens anders een opblaasbare stoel in de vorm van een beer, de pomp ligt er naast. Op de zitting ligt de doos, er staat Pumpi op. Het ding staat er al lang aan de neerslag te zien. En in een van de kelders is een waterput, afgedekt met een glazen plaat. De diepte is een meter of drie, er staat wat water in.

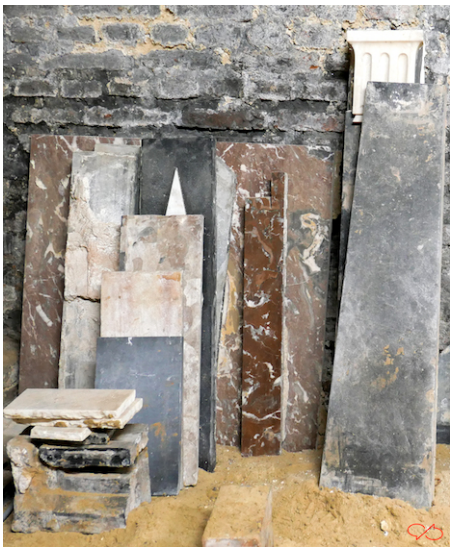

Op tal van plaatsen is de 19de eeuwse sfeer nog goed zichtbaar. Wie meer wil zien, volge deze links:
De Hof: https://mestreechtersteerke.nl/paghofvantilly.htm
Het poortgebouw: https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/27017
De turnzaal: https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/506642

Buiten en binnen, voor en achter. Buiten zien we onder de verspringende ramen een druiplijst in hetzelfde elegante ritme. Binnen vallen de houten trap en de vloer op. Die is van granito, ook wel terrazzo of marmoriet genoemd. Het zijn marmerkorrels in cement, na uitharden gepolijst. Vloer en plint gaan naadloos in elkaar over.

Ik heb tussen 1974 en 1977 op de academie gezeten en ik ben diverse malen deze trap op en afgegaan. Maar het was pas vandaag, de dag dat ik deze foto maakte, dat ik zag hoe spannend de lijnen van de constructie zijn, de scheefheid zorgt voor een wat manklopend metrum. Men is nooit te oud om te leren.

We kijken naar de centrale bouw, de achterkant. Rechts is de 19de eeuwse uitbreiding. Lang was hier de fietsenstalling en een onderkomen stuk tuin. Nu is er een aardige formele tuin aangelegd. Het is een prettige plek om even te zitten. En de waterput in het midden is hersteld. Er groeien varens op de bodem. Rechts naast de tuin ligt de turnzaal, vanuit de school was er een overkapte doorgang.

Bij de Kweekschool hoorde een turnzaal. Die was voor de kwekelingen om te sporten, maar vooral voor het aanleren van eigen vaardigheid in turnen en sport. Voordat je het kinderen van de lagere school kunt leren, moet je het zelf kunnen om te weten wat er moeilijk of gevaarlijk aan is. De turnzaal is van 1885, de bouwstijl is chaletstijl. Aan een kant zijn kleedlokalen. Er zijn aan twee lange zijden aansluitingen voor kachelpijpen.

Een van de oudste beelden in de wereld is dat van de Venus van Willendorf, Oostenrijk, ± 23.000 jaar.
(foto https://nl.wikipedia.org/wiki/Venus_van_Willendorf#/media/Bestand:Venus_von_Willendorf_01.jpg)
De oudste turnzaal in Nederland is die van de Hof van Tilly. Tom Claassen heeft in 2007 enkele beelden gemaakt voor in de zaal, een voluptueuze turnster: Tillie van Willendorf.

Het beeld voor de ingang van de centrale bouw heet Buchturm, 2005 en vormt een stapel van twaalf boeken in twaalf steensoorten uit vijf continenten, gemaakt door het echtpaar Wolfgang en Anna Kubach-Wilmsen. Geplaatst door de Kunst- en ErfgoedCommissie (KEC) van de UM. https://www.kec-um.nl/

Op nummer 90 is de voormalige directeurs-woning, net rechts naast het poortgebouw. Een fraai en statig pand in 18de eeuwse stijl met hardstenen pui en tal van ornamenten. Lang hebben hier hoofden der school/directeuren gewoond. In 1984 werd het pand ingrijpend gerestaureerd, er is veel gesloopt. In het interieur op de begane grond is een aardige schoorsteen-mantel bewaard gebleven.

Maastricht in Beeld
kortweg MiB

MiB is een fotomagazine voor liefhebbers van de stad Maastricht.
De opzet is simpel: interessante onderwerpen, behoorlijke foto's, korte stukken tekst met wat uitleg en achtergronden en een nette layout.

Dit magazine is gratis en komt uit de Boekenkast van Peter Scheele:
https://pjscheele.nl

Ik wens u veel kijk- en leesplezier.

Peter Scheele

Colofon
Camera: Panasonic Lumix LX100, Make II
Bewerking: Adobe Lightroom 6.14
Opmaak: Apple Pages 11.1
Foto's, tekst en opmaak: Peter Scheele